

Insamlingsprojekten framstår närmast som kulturmöten i sig inom vars ram kulturarvsskapandet händer. Studien är på många sätt ett pionjärbete och, mig veterligen, den första som systematiskt tar upp frågor om migranternas aktörsskap i kulturarvsskapande processer. Den är ett välkommet bidrag till forskningen om hur kulturarv konkret *görs* i ett historiskt perspektiv och de komplexa utmaningar som kulturarvsinstitutioner som Nordiska museet ställts/ställs inför i det arbetet.

Örebro universitet

JIMMY ENGREN

Sverker Oredsson & Olle Schmidt (red.), *Europa: 75 år av ständig förändring* (Stockholm: Ekerlids Förlag 2020). 402 s.

När historikern Sverker Oredsson gick bort i april 2018 förelåg ett ofärdigt manus till en bok om Europas efterkrigshistoria, som han hade arbetat med tillsammans med den före detta EU-parlamentarikern och liberalen Olle Schmidt. Med stöd av Oredssons döttrar, Cecilia Barnes och Ulrika Oredsson, färdigställdes boken. Några nya avsnitt författades då av Öst- och Centraleuropaforskaren Barbara Törnquist-Plewa, historikerna Kristian Gerner och Ulf Zander samt rättsvetaren Joakim Nergelius. Därtill skrev den före detta EU-kommissionären Cecilia Malmström avslutningsord, där hon diskuterar några av de problem som Europasamarbetet står inför i dag. Bokens aktualitet understryks av att Malmström avslutar med viruset Covid-19, som i skrivandets stund (i början av april 2020) hade börjat ta sitt fasta grepp om Europas befolkning; bokens EU-positiva tendens lyser samtidigt igenom, när Malmström poängterar att tidigare kriser i historien haft en benägenhet "att stärka samarbetet i Europa" och hon ger uttryck för hopp om "att så kommer ske även denna gång, även om det kan ta tid" (s. 378).

EU:s framväxt och utveckling är bokens huvudfokus. EU:s historia efter andra världskriget framställs i ett tämligen brett politiskt perspektiv, där framför allt kalla kriget anger de internationella relationernas ramverk. Oredsson, som alltså har författat merparten av boken, utgår i hög utsträckning från andra och redan föreliggande översikter och synteser. Särskilt ofta hänvisar han till Tony Judts gedigna verk, *Postwar: A History of Europe since 1945*, publicerad 2005. Många fotnoter leder även till Philip Bells översikt *Världen efter 1945* (som alltså finns översatt till svenska, utgiven 2003). Schmidt, som har författat näst mest av bokens innehåll, bygger i sin tur också på annan litteratur, men i högre utsträckning än Oredsson på biografier om och självbiografier av ledande politiker. I linje med det underlaget

skriver Schmidt därutöver utifrån sina egna erfarenheter och minnen från tiden i EU-parlamentet. Boken kan således mest karaktäriseras som en litteraturstudie.

Detta är politisk historia i tämligen traditionell mening. Enskilda aktörer och deras idéer och agerande är ur den synpunkten drivande i händelseutvecklingen. Här och var bryts framställningen med faktarutor om särskilt inflytelserika personer, såsom Jean Monnet, Konrad Adenauer och Paul-Henri Spaak. Det är symptomatiskt för aktörsperspektivet att Vladimir Putin och Angela Merkel har fått egna kapitel. Å ena sidan finner jag utgångspunkten, att det är människor som skapar historia, sympatisk, men å andra sidan är mitt omdöme ändå att framställningen tenderar att vara väl upptagen vid enskilda personer.

Den EU-positiva tendensen i boken anslås av den fredsberättelse som snabbt befästes i integrationsvänliga kretsar efter Schumandeklarationen 1950, det vill säga att Europaintegrationen var ett politiskt projekt som ytterst syftade till att omöjliggöra fler krig mellan Tyskland och Frankrike. De mer kritiska perspektiv på Europaintegrationen som har genomsyrat delar av forskningsläget diskuteras däremot inte av Oredsson och Schmidt. I Sverige har till exempel statsvetaren Peo Hansen och litteraturvetaren Stefan Jonsson påpekat att fredsberättelsen snarast bör betraktas som EU:s berättelse om sig själv och i boken *Eurafrika*, som utkom på svenska 2015, understryker de i stället Europaintegrationens koloniala rötter. Inom ekonomisk-historisk forskning tas ofta avstamp i Alan S. Milwards böcker, *The Reconstruction of Western Europe, 1945–51*, från 1984, och *The European Rescue of the Nation State*, som utkom i sin första upplaga 1992. Milwards tolkning av drivkrafterna till den europeiska integrationsprocessen är materialistiskt betingad, i uttalad kritik mot forskare som lyft fram betydelsen av enskilda aktörers idéer om ett federativt Europa. Hans kritik riktas dock inte bara mot idealismen i äldre Europaforskning, utan också över huvud taget mot forskning som har presenterat Europaintegrationen som ett resultat av internationell diplomati med ett litet skikt inflytelserika statsmän som aktörer. Enligt Milward drevs både integrationsförloppet och tillväxttakten i Efterkrigs-europa av handeln med industriprodukter mellan Europas industriellt mest utvecklade länder. Strukturella förklaringsfaktorer blir då viktigare än aktörerna. Ur den synvinkeln blir EU följaktligen mer ett ekonomiskt projekt med politiska konsekvenser än tvärtom. Sådana alternativa perspektiv på Europaintegrationens historia förbigås alltså av Oredsson och Schmidt.

Förmodligen vänder sig boken mer utåt till en historieintresserad allmänhet än inåt mot vetenskapssamhället. Jag skriver "förmodligen" eftersom det är oklart vad som egentligen är bokens syfte eller vad som är tanken med den i relation till alla de böcker som redan finns om Europas efterkrigshistoria.

Det finns till exempel ingen dialog med det mycket omfattande forskningsläget om EU:s historia. Om det är en syntes som författarna har velat skapa saknas det en preciserad tes. Dessa problem hänger i hög utsträckning ihop med att det saknas ett ordentligt inledningskapitel. I ett sådant kapitel hade ju till exempel bokens utgångspunkter och tänkta funktion i historiografin kunnat diskuteras, med fördel hade där även underlaget till framställningen kunnat presenteras. Underlaget till de delar som har skrivits av bokens två respektive huvudförfattare är, som nämnts, delvis olika. På bokens baksida finner läsaren den övergripande frågan: "Hur har Europa utvecklats och förändrats under de 75 år som gått från andra världskrigets slut till idag?" Där finns även två något mer konkreta frågor: "Hur tog sig Europa upp på fötter efter andra världskriget?", samt "Och vilket arv från kriget kan vi se idag?". Eftersom boken saknar ett inledningskapitel saknas dock dessa frågor – eller några liknande vägledande frågor – inne i själva boken.

Boken har flera goda sidor. Den är lärorik och språkligt lättillgänglig för den som vill fräscha upp eller fördjupa sina kunskaper om Europas händelserika (politiska) efterkrigshistoria. I den meningen är läsningen av *Europa: 75 år av ständig förändring* allmänbildande, för såväl historiker som en historieintresserad allmänhet. Boken är mestadels välskriven och Oredsson beskriver till exempel den svåra situationen för miljontals människor i Europa under det sena 1940-talet medryckande och inlevelsefullt, dessutom på föredömligt få sidor. En ytterligare aspekt väl värd att lyfta fram är att boken inte bara behandlar västra och norra Europas historia, utan även utvecklingen i Östeuropa får stort utrymme. Gerners expertis på rysk historia hjälper upp den sidan av boken. Personligen tycker jag också att Thörnquist-Plewas kapitel om "Nationalismens återkomst", med Ungern, Polen och Katalonien som nedslag, är särskilt upplysande. Vad gäller de östeuropeiska exemplen i hennes kapitel söks rötterna till den på senare tid allt starkare nationalismen i 1800-talets imperier och de i jämförelse med Västeuropa annorlunda nationsbildningsprocesserna. Hon skriver att med "sina negativa erfarenheter av att länge varit undertryckta av olika imperier är östeuropéerna överkänsliga mot alla uttryck av dominans", och att "de är väl medvetna om den ojämna maktrelationen mellan dem själva och EU:s västeuropeiska kärnländer" (s. 322). I Thörnquist-Plewas avsnitt finns det alltså mer av historisk-strukturella förklaringar än i boken i stort. Den aspekten, men också bokens historiska perspektiv mer i allmänhet, borgar för nödvändig kunskap för den som vill förstå dagens rätt polariserade politiska landskap i Europa.

Stockholms universitet

JOHAN SVANBERG